

‘ETEN IS WETEN VAN ONDERSCHIED’

De twee gezichten van eten. Eten kan verrukkelijk zijn: troostend, verzoetend, verzachtend, verbindend, samen aan tafel. Eten kan ook afschuwelijk zijn: verziekend, verslavend, een kwelling, een obsessie. We kennen allemaal wel iemand die dag in, dag uit, lijdt aan het eten.

Ik denk zelf aan al die jongeren, meiden met name, die gevangen zijn geraakt in anorexia.

In eten kun je verdwijnen, ten prooi vallen aan Sonja Bakker, weegschalen of mensonvriendelijke schoonheidsidealen. Maar in eten kun je ook vrij worden, tevoorschijn komen, verbonden worden met het goede leven.

Van de week liep ik met een demente bewoonster naar het restaurant in ons verpleeghuis.

Ze was angstig, onrustig. Maar zodra ze de gedekte tafel zag, ontspande ze zich, ging tevreden zitten en zei: “Ik hoor namelijk bij de levenden en niet bij de doden. En dat is altijd zo geweest.”

Zo bevrijdend kan het eten zijn: in wat we eten en drinken, kunnen we laten zien dat we bij de levenden horen. Dat er onderscheid is tussen wat het leven dient en wat de dood in de kaart speelt. Dat er grenzen zijn aan wat ons leven en samenleven knecht en disciplineert en benauwt. Eten en drinken als het terrein van “godstrouw tegen roofoverval”,

het terrein van her-leven en her-nemen, dat leer ik ook van Daniël.

Ik lees het bijbelboek Daniël als een illegale brochure. Als een verzetspamflet dat oproept tot volharding en innerlijke weerstand. Geschreven in een tijd van onderdrukking en dreigende gelijkschakeling, verplaatst het verhaal van Daniël ons in de donkere tijd van de babylonische ballingschap. Met als boodschap: het heeft zin om niet voor tirannen te zwichten; hoe dichtgetimmerd en bezet ook door de harde feiten, er zijn altijd kansen.

Daniël 1 begint bij de wegvoering in ballingschap. Nebukadnezar, koning van Babel, schakelt alles uit: het land Juda, de stad Jeruzalem, de zittende regering en. de God van Israël.

Want Nebukadnezar zet de spullen uit de tempel in de tempel van zijn eigen god: de god van Israël gedegradeerd tot spullenbaas van die van Babel.

Verdonkeremaand en weggevoerd naar het land van de Chaldeeën. Terug in Ur der Chaldeeën, terug bij af. Alsof Abraham en Sara voor niets met het systeem van het recht van de sterkste hebben gebroken. Alsof er geen uittocht, geen bevrijding is geweest.

De politiek en de godsdienst van Juda *uitgeschakeld*. De elite *ingeschakeld*. Nebukadnezar voert een slimme politiek, waarmee hij ieder verzet al bij voorbaat tandeloos maakt:

hij neemt vertegenwoordigers van de onderworpen volkeren in zijn machtssysteem op, maakt ze mee-verantwoordelijk en dus medeplichtig. En natuurlijk kiest Nebukadnezar daarvoor het neusje van de zalm. We bevinden ons hier op het niveau van headhunters en topfuncties. Het gaat om een masterclass van toekomstige spindoctors en adviseurs.

De selectiecriteria zijn er dan ook naar. Superslim, superhandig, supersnel moeten de kandidaten zijn. En natuurlijk ook representatief: mooi en zonder gebrek. In de thora is dat laatste altijd veelbelovende verwijzing naar de toekomstmens, de mens naar Gods hart. Hier in Babylon ademt het de sfeer van het kweken van Übermensen om de bestaande machtsverhoudingen te consolideren.

Vier zonen van Juda worden geselecteerd. Hun namen zingen de lof van Israëls God:

Daniël, Hananja, Misaël, Azarja, oftewel: God is mijn rechter, De Eeuwige is genadig, Wie is als God,

De Eeuwige is mijn hulp. Die namen worden onmiddellijk geschrapt, ze krijgen de taal van de

Chaldeeën te leren, hun eigen taal en cultuur worden hen afgenomen, hun godsdienstige identiteit

uitgewist: ze moeten tot in hun wezen gaan samenvallen met levensovertuiging en leefstijl van de

bezetter. Van dat alles gaat natuurlijk een ongehoord conformerende en disciplinerende werking uit.

Er is *zoveel*, ook in *onze* dagen, dat mij, dat ons disciplineert, de kritiek en zelfkritiek uitschakelt, ons loskoppelt van juist de rafelranden van het leven en de rafelranden van de maatschappij. Wij kunnen in de verpleeghuiszorg het goede personeel haast niet vinden,

in de ouderenzorg moet je niet wezen, in de financiële sector moet je zijn. En dan zie ik, ook in mijn eigen familie, al die jongens instromen bij bedrijven als de KPMG. Notebook, Fortuynlook, maatpak, leasebak. houd je dan nog wel ruimte om je te blijven realiseren dat het *niet* klopt, dat jij in één

maand verdient, waar een ziekenverzorgende bij ons in het verpleeghuis 4 maanden voor moet werken?

Lid van de masterclass, uitzicht op een riante baan en positie, ontdaan van hun oude identiteit, gelijkgeschakeld..... waar ligt de grens? Is er een grens? (Hoe) blijf je op koers?

Veelbelovend en vol humor is al het feit, dat de Hebreeuwse namen van de vier jongens in Daniël 1 niet zijn uit te roeien. Als onkruid steken ze iedere keer de kop weer op, een belijdenis van “de andere mogelijkheid”, niet tot zwijgen te brengen. Met deze vier Judese jongens haalt Nebukadnezar ongeweten iets in zijn aura wat zich aan zijn planning en controle onttrekt.... Er is een grens. De masterclass moet eten en drinken wat de koning eet en drinkt. Hier weigert Daniël, weigert zich te laten opnemen in de keten van rituelen en offers van Babylon. Er zijn grenzen aan de aanpassing. Als Daniël deze grens overschrijdt, ontkent hij zijn afkomst, verloochent hij zijn toekomst, ontloopt hij zijn bestemming. Mesjokke?

Dan net zo mesjokke als Labi, de schoolmeester uit Noord-Afrika over wie Abel Herzberg in Amor Fati schrijft, die in concentratiekamp Bergen-Belsen een klasje begint en kinderen leert zingen: “Het volk Israël leeft”. En die weigert de kamp-soep te eten. Niet om de soep zelf. Maar omdat er verschil is tussen rein en onrein. Abel Herzberg schrijft over Labi en anderen zoals hij: *“Wat hen tot hun uitzonderlijke gedrag heeft gedreven, was de onweerstaanbare behoefte om tegenover de vervolger, de moordenaar, de machtswellusteling (...) in zijn meest primitieve gedaante, een andere mens te plaatsen, de mens die zij altijd geweest waren en die zij moesten blijven. De mens (...) voor wie het beginsel gold van een scheiding tussen rein en onrein, (..) tussen wat mag en wat niet mag. Alleen deze mens zou in staat zijn de vijand te weerstaan.”*

Verzet op het terrein van het eten en drinken, maakt het verschil, maakt het iets uit?

Het maakt alles uit. Het gaat om het vasthouden aan de mens die wij werkelijk zijn. Het gaat om het voorrang geven aan de Labi-mens boven de kampcommandant in ons. Het gaat om het koesteren en benutten en uitbuiten van de marges die het zicht openhouden op de menselijke waardigheid.

Daniël benut de marges. Als de opperhofmeester tegenspuddert op zijn weigering (ja, stel je voor, straks zien die vier Judese jongens er helemaal verpieterd uit) stelt Daniël een proef voor. Laat ons vier dagen groenten eten en water drinken, en de andere jongens van het beste eten van de koning. Leve de sobere en vegetarische leefstijl: de vier jongens blaken en blozen na die tien dagen, “ze waren vetter van vlees” dan de anderen, staat er letterlijk.....

Bovendien worden de vier Judese jongens er glashelder van, hun wijsheid overtreft die van de andere masterclassleden tien maal. En dan wordt bij Daniël ook nog een extra talent geactiveerd: de gave om gezichten en dromen te verstaan, in Babylon een veelgevraagd en kostbaar artikel! Als dat geen aanstekelijke uitnodiging is tot vroom en vrolijk versoberen!

“Versoberen” klinkt vaak zo treurig en onaantrekkelijk. Maar in de keuzes van Daniël is het een strategie vol pit en ondeugd! De vegetarische leefstijl wordt in sommige kringen nog altijd weggezet als van de geitenwollensokken en de kneusjes. Maar zo blijkt maar weer: het kan het voorbeeldig handelen zijn binnen de kaders van elite en masterclass. En leidt de vegetarische-geheelonthoudersleefstijl tot eetverslaving en verlies van waardigheid en zelfspot? Dan wordt het misschien weer tijd voor een goed glas wijn en een stevig bord runderbouillon.

Want het gaat om de mens die zich voedt en blijft voeden met de thora, het bevrijdend woord van God dat ons helder houdt en bij de les. Om het volhardend vasthouden aan de Abraham en Sara en waar zij voor staan. Trouw vasthouden aan vaste rituelen en handelingen voedt die volharding. Kan een bedding geven om de diepste rouw en het grootste verlies te doorstaan,

ook als je niets van toekomst en uitzicht ervaart. Dementie is verlies in het dubbelkwadraat.

Maar in de maaltijd worden bewoners soms, vaak, weer even aan het leven teruggegeven.

Iets in ons allemaal is oncorrumpeerbaar. Er is een plek in onze ziel waar Labi het wint van de kampcommandant, een plek die zich onttrekt aan elke planning en controle van de Nebukadnezarmachten en – denksystemen in onze maatschappij. Deplek - diep in ieder van ons door de goede God behoed - van de trouw aan de menselijke waardigheid en trouw aan Gods toekomst. Zo wil ik Daniël 1 hier vanmorgen verstaan: als een uitnodiging om die plek te koesteren en in ere te houden, waakzaam, nooit meer totaal aanpasbaar en assimileerbaar,

Wij horen bij de levenden en niet bij de doden, bij “de andere mens” en dat is van Godswegen altijd zo geweest.

Paula Irik